

Műhely

A revitalizáló mozgalmak általában a veszteség és elerőtlenedés érzéseivel válaszolnak a gyors átalakulások és gyarmati elnyomás okozta változásokra. Ennek ellenére az egyik legszokatlanabb revitalizáló mozgalom Új-Guineában bukkant fel. Gyűjtőnéven a cargó-kultuszokról van szó (a cargó tört angolsággal a nyugati isteneket jelenti), amelyek arra törekednek, hogy megfelelő ritusokkal cargó bőséget biztosítsanak, miközben a javakat az ősi szellemek ellenőrzése alatt vélik tudni. Stephen Leavitt a cargó-kultuszok történetét és társadalmi funkcióját tekinti át, de innen továbblépve azt is bemutatja, hogy a cargó-kultuszok hogyan válaszolnak az egyén szükségleteire, különösképpen az egyén közvetlen őseitől remélt segítség szükségletében.

STEPHEN C. LEAVITT

CARGÓ-HIEDELMEK ÉS VALLÁSI ÉLMÉNYEK¹

1984 augusztusában kezdtem meg kétéves kutatásomat a bumbita arapeshek között a Pápua Új-Guinea kelet-szepiki tartományában. Azzal a tervvel érkeztem, hogy a vallási élményt tanulmányozzam egy titokzatos embercsoport kultuszában. De érkezésem után hamar felvilágosítottak, hogy az efféle kultusz már örökre a múlté: alig két hónappal korábban néhány bumbita az asszonyok és gyerekek előtt Jézus nevében nyilatkozta ki a kultusz titkait, lehetlenné téve ez által a kultuszhoz való visszatérést. Mindazonáltal tudatták velem, hogy épp a legmegfelelőbb időben érkeztem, hiszen magának Jézusnak az eljövetele van küszöbön, aki még november folyamán egy új korszakot vezet be.

A bumbiták és szomszédai épp egy általuk „ébredésnek” nevezett folyamat közepette éltek, egy széles horderejű evangélikál keresztény terjeszkedés időszakában. Misszionáriusok az 1950-es évektől tevékenykedtek a térségben, és ekkor alapított a Keleti Tenger Evangélikál Misszió állomáshelyet bumbita területen.

¹ Stephen C. Leavitt: *Cargo Beliefs and Religious Experience*. In: James Spradley – David W. McCurdy (szerk.): *Conformity and Conflict: Readings in Cultural Anthropology*. Allyn & Bacon 2002¹, 371–381. Fordította: Czire Szabolcs

Jóllehet a helyiek áttérítésében nem tudtak látványos eredményeket elérni, sokakat megkereszteltek az évek folyamán, akik többsége újra elhagyta az egyházat, mihelyt az első lelkesedés tüze kilobbant. Abban azonban mindenki egyetértett, hogy 1984 egészen más. A kultusz titkainak kinyilatkoztatása azt jelentette, hogy többé nincs visszatérés a régi valláshoz.

Ahogy telt az idő, felfedeztem, hogy a bumbita keresztény elképzelések nagymértékben különböztek a miénktől. A legtöbb bumbita a kereszténységben egy boldog új világ ígérését találta meg, és szentül hitte, hogy Jézus visszatérésevel megszűnik minden éhség, betegség és halál. Ugyanakkor sokan egy pazar anyagi bőség eljövételében is hittek. Elképzelésük szerint Jézus magával hatalmas mennyiségű rizst, húskonzervet, ruhát, berendezési tárgyat és egyéb javakat fog hozni. Ezek voltak azok a javak, amelyeket az idelátogató európaiak magukkal hoztak. A bumbiták úgy gondolták, hogy ezeknek az anyagi javaknak egy mágikus vagy spirituális eredete van, és ezeket végső fokon mind saját őseik birtokolják, de az európaiaknak valamiképpen tudomására jutott, hogy miképpen férhetnek hozzá azok egy részéhez. Jézus visszatérésén keresztül őseik minden gazdagságukat átadják élő utódaiknak és hithű örökösöknek.

Ezek az elképzelések ismerősek voltak számomra, hiszen sok hasonlóságot mutatnak a Pápua Új-Guineában generációkon át gyakorolt jól ismert „cargó-kultusz” elemeivel. A cargó kultuszok olyan vallási mozgalmat képviselnek, amelyekben arra történik kísérlet, többnyire bizonyos kultuszokon keresztül, hogy hozzájussanak az ősök szelleme által birtokolt hatalmas anyagi gazdagsághoz. A csendes-óceáni térség kolonizációjának első időszakában, amikor mindennapos volt a megrakott hajók kiürítése a szigeten, az elbűvölő gazdagság mély benyomást tett a helyi lakosokra. Igaz ugyan, hogy saját társadalmi berendezkedésük összetett rituális és társadalmi rendszereket tudott felmutatni, és a hajózási technológiájuk igen fejlett volt, mégis elkápráztatta az európaiak gazdagsága. Alig valamivel a vallási mozgalmak jelentkezése előtt meghatározó volt a törekvés, hogy magyarázatot adjanak erre a látszólag csodálatos hozzáférésre az anyagi javakhoz. A kultusz vezetői azzal álltak az emberek elé, hogy az európaiaknak valamiféle sajátos rítusokat kell ismerniük, és ha ők is ezeket a legpontosabban gyakorolnák, az ősök visszatérnének a cargóval együtt. Ezekben a rítusokban gyakran helyet kapott az európaiaktól ellesett furcsa magatartás utánzása, mint például szigorú sorokba rendeződve együtt menetelni és a templomi szertartás végén órákon át énekelni. A cargó-mozgalmak gyakran a misszionáriusuktól eltanult keresztény képzeteket is magukba ötvözték, ámbar a misszió ellenezte a keresztény üzenet ilyesfajta újraértelmezését.

Némely esetben a rítus rendkívül kidolgozottá vált. Az emberek röpterek másait készítették el, kommunikációs központokkal, leszállópályákkal és bambusz adótornyokkal, mert azt remélték, hogy ott cargókkal rakott gépek fognak leszállni. Egy jól ismert kultuszban, amelyet most „Johnson-kultusznak” nevez-

nek, a vezetők követőiktől pénzt gyűjtöttek azzal a céllal, hogy az Egyesült Államokba küldve megvásárolják Lyndon Johnson elnököt.

A bumbiták területét érintő legnagyobb mozgalom 1971-ben jelentkezett, amikor egy Yalivan nevű kultuszvezér azzal lépett a nyilvánosság elé, hogy egy jól ismert hegy tetején található két geológiai határjelző cementtalapzat elmozdítása cargót fog felszabadítani a hegyről. Yalivan szervezete széles területről gyűjtött tagsági díjat. Az elképzelés az volt, hogy a hivatalos tagok részesedést kapnak a leömlő cargóból. A rendelt napon még a nagy távolságra élők is a házban maradtak, mert egy szörnyű kataklizmától tartottak. A határjelzőket feltépték és lecipelték a hegyoldalra, de az ősök elmaradt érkezése nem vetett gátat a mozgalomnak. Mi több, Yalivant a következő nemzeti parlament térségi képviselőjének választották.

Az ismétlődően feltörő cargo-mozgalmak komoly megpróbáltatások elé állították a gyarmati közigazgatást, hiszen az emberek a küszöbön levő új világ reményében elhanyagolták saját kertjeik művelését, és egyéb munkák végzését. Tartottak ugyanakkor attól is, hogy átverik az embereket, és a nehezen megkerezett pénzüket a kultuszvezéreknek adják. Ezért a cargo-kultuszokon belüli pénzgyűjtést a gyarmati kormány törvényen kívül helyezte, mely rendelkezés akkor is életben maradt, amikor Pápua Új-Guinea 1975-ben kivívta függetlenségét. Mindmáig, jóllehet a „cargo-kultusz” Új-Guineában negatív csengésű névvé vált, az emberek továbbra is meggyőződéssel hisznek az ősök cargo fölötti ellenőrző hatalmában, és e hit továbbra is kifejezési formákat talál a keresztény vallási mozgalmakban, mint amilyen az 1984-es bumbita ébredés is volt.

A cargo-kultuszra sajátosan jellemző, látszólag bizarr hiedelmek a vallási mozgalmakat és a gyarmati megszállás azokra gyakorolt hatását kutató antropológusok érdeklődését felcsigázták. A kutatók hasonlóságot véltek felfedezni ezen kultuszok és a világ más részein található vallási mozgalmak között. A gyarmati elnyomásra válaszként szerveződő kultuszoknál gyakori elemek a rítus kihangsúlyozása, a karizmatikus vezető víziójába vetett bizalom és a teljes viláगतalakulásba vetett hit. Például a tizenkilencedik században a Szellem Tánc nevű amerikai indián vallási mozgalom bizonyos kulcsfontosságú szertartások teljesítése által remélte az új világ eljövételét. E mozgalmat más hasonlókkal együtt a kulturális hagyományok veszélyeztetettségének és a bölények eltűnésének válsága hívta életre. Az antropológusok a cargo-kultuszban is egy példáját látják annak, ahogy az emberek új értelmet próbálnak konstruálni egy kulturális válság idején.

Az ősök anyagiak fölötti kontrollja azonban a cargo-kultuszok megkülönböztető eleme, amelynek magyarázatát az antropológusok a csendes-óceáni népek korábbi kultúráinak tanulmányozásán keresztül remélték. Pápua Új-Guinea hagyományos vallásaiban kiemelt hangsúlyt kapott az ősök szellemének élőket védő szerepe. A család csak az ősök szellemének mágikus közreműködésével remélhetett bőséges yamgyökér vagy batáta termést. Ésszerűnek tűnt tehát azt gon-

dolni, hogy az európai étel és más javak szintén ebből a természetfölötti forrásból származtak. Ehhez társul az, hogy Pápua Új-Guineában a hagyományos kultúra nagy hangsúlyt helyezett a cserére és az ajándékok felajánlására mint a kapcsolatépítés és presztízsszerzés eszközére. Nagymennyiségű ételek cseréjével szilárdítottak meg barátságokat, kötöttek szövetségeket és vetettek véget vitáknak. A riválisok felülmúlásának is a versenyszerű csereképesség volt eszköze.

Az ideérkező európaiaknak egészen más elképzeléseik voltak a kapcsolatépítésről. Ellenőrzésük alatt rendkívül vonzó anyagi javak állottak, de visszatartották, hogy a helyiekkel megfelelő csereviszonyokat létesítsenek. E helyett gyarmati uralmat létesítettek és felsőbbrendűként viselkedtek. Ezért némely antropológus értelmezésében Pápua Új-Guineában a cargo-hiedelem a gyarmati megszállással szembeni védekezés eszközeként a függetlenség érzetének egyfajta átmentése.

Saját kutatásaim arra mutatnak, hogy e magyarázatokban van igazság, de nem tartalmazzák a teljes választ. A mai Pápua Új-Guinea lakóinak nem kevés tudásuk van a kereskedelemi folyamatokról, arról, hogy az anyagi javak honnan érkeznek. Sokan közülük pénz által, munkahelyen keresztül vagy termékek értékesítése útján nyernek, és nyugati termékeket vásárolnak maguk számára. Az európai gyarmati uralmat független kormány váltotta fel. Mégis sokan, akik közül a többség iskolákban tanult, ültetvényeken vagy gyárakban dolgozott, és részt vett bukott cargo-kultuszokban, továbbra is annak a lehetőségét keresi, hogy miként tudna az őseitől cargohoz jutni. Miért élnek túl a cargo-elképzelések annyi éven át?

A cargo-ideológiát olyan vallási világszemléletnek kell tekintenünk, mint amely úgy ad magyarázatot az élet általánosabb kérdéseire, hogy közben az egyén sajátos igényeit is szem előtt tartja. A gyarmati megszállás véget ért, és már valamennyi pénz is rendelkezésre áll, de Pápua Új-Guinea lakóinak továbbra is szembe kell nézniük azzal a ténnyel, hogy a világszínpadon csak igen jelentéktelen szereplők, és a rendelkezésükre álló gazdagság is viszonylag kevés a másokéhoz viszonyítva. A cargo-ideológia ezekkel a zavaró és megoldhatatlan egzisztenciális kérdésekkel úgy néz szembe, hogy azokat egy mélyen személyes jelentéssíkra fordítja le. Általa a szélesebb világhoz való viszony léptéke helyett az emberek a hozzájuk közel élők viszonylatában gondolhatják el önmagukat. Az „ősök”, akikhez fordulnak, a cargo számára nem távoli és névtelen természetfölötti lények, hanem az apák, anyák és más közeli rokonok szelleme. E szerint a cargo igazi lényege, amely szerint az ősök gazdagságot hoznak és adományoznak az élőknek, csak az egyén számára hordozott jelentés szintjén érthető meg. A cargo az elhunyt szülőkkel való viszonyról szól. Ezért a cargo szemléletében a szülőktől vagy nagyszülőktől jövő jelzés vagy ajándék gyakran az ők megbocsátásuk és törődésük kifejezéseként értődik.

Amikor egy bumbita férfi vagy nő a cargo-t saját szüleivel való viszonyán belül értelmezi, ezzel lényegében arra tesz kísérletet, hogy a körülötte folyó zavarba

ejtő változásoknak valódi értelmet találjon. Egy útja annak, hogy a gyarmati tapasztalatokat egy számára jelentést hordozó formába újrafogalmazza. De megvan ennek a maga kockázata. A legtöbb ember számára a cargo bősége nem jött el, és valószínűleg soha nem is fog. Bumbita értelmezésben az ősök valamilyen ismeretlen oknál fogva még mindig visszahúzódnak. Ezért vallási élményük a vágyódás és a bűntudat érzéseivel telített. Ez pedig igen kínos érzelmi teher lehet.

A vallási élmény személyes vonatkozásainak szemléltetésére munkám során számos egyéni élettörténet-elbeszélésre, történetre összpontosítottam. Elgondolásom az, hogy néhány személlyel mély beszélgetést folytassak, rögzítsem elbeszéléseiket, hogy aztán gondolatmenetüket később részletesen elemezhessem. Ennek a módszernek az az erénye, hogy képes felmutatni a vallási élmény egyéni oldalát, miközben lehetővé teszi, hogy az egyének a saját szavaik által nyilatkozzanak meg. A legfontosabb fogyatékosága, hogy ezek az egyéni történetek nem tekinthetők „reprezentatívnak” a teljes közösségre nézve. A személyes történeteknek kötelezően személyeseknek kell maradniuk. Mégis azt gondolom, hogy ez a megközelítés a témának olyan vetületeit tudja feltárni, amelyek mások tapasztalataiban is felismerhetővé válik.

Szemléltetésként tekintsünk annak a két idősebb férfinak a történetére, akik az áttérés rendjén a „Máté” és „János” keresztény neveket kapták. Mindketten hatvan év körüliek voltak, amikor az interjúkat készítettem (valami 25 órát összesen). Vagy én látogattam meg őket, vagy őket hívtam magamhoz, és általában egy vagy két órát beszélgettünk alkalmanként, kettesben. Igyekeztem kevés irányítást gyakorolni, de azt tudomásukra hoztam, hogy vallásos hitük érdekel.

Az özvegy Máté először 1967-ben tért át kereszténynek, és mindvégig a kereszténység egyik legelkötelezettebb szószólója maradt bumbita térségében. Megtérése előtt varázslónak tanult, és bevallása szerint élt is a varázslással. Máté közismert a helyi misszionáriusok, és általában az európaiak iránti törődéséről. Mindenhová magával hurcolt egy hatalmas zsákot tele keresztény irodalommal, korábbi évek kalendáriumaival, kedvenc misszionáriusai fényképeivel, sőt még néhány általuk küldött levéllel is, különféle országokból. Minden egyes darab a zsákjában erősen megrongyolódott, pecsétes és elnyűtt a gyakori kézbevételektől. Háza sem mentes a misszionáriusokra emlékeztető emléktárgyaktól, köztük egy műanyag gyerekgramfon egy rakás bumbita arapesh nyelvre fordított prédikációt tartalmazó bakelit lemezzel. Máté a bumbita térséget érintő minden korábbi cargo-mozgalomból kivette a részét.

A Mátéval való interjúk során kiderült, hogy a cargo-valláshoz a néhány éve elhunyt apjával szembeni bűntudatérzés rendezési szándéka vonzotta. Egész felnőttisége idején apjával konfliktusos viszonyban állott. Állítása szerint az apja egy alkalommal megpróbálta elcsábítani menyasszonyát, amikor közös sátorban éltek. Elmondása szerint amikor ezt megtudta, egy lándzsával megpróbálta megölni az apját. Az apát büntetésként egész életére száműzték a faluból. Máté hite

szerint az apa kegyetlenül megbosszulta ezt, amikor megölte az ő feleségét (szülésben halt meg). Igaz ugyan, hogy később kibékültek, de Máté a megbocsátásnak még további jeleire sóvárog, amelyeket az apa halála előtt nem kapott meg.

Máté története elárulja, hogy az apja megbocsátásának jelét remélte az európai misszionáriusokkal való kapcsolatának ápolásától. Hitében a legelképesztőbb vonás az volt, hogy saját apjának a szellemét vélte felismerni az egyik misszionáriusban. Ami azt illeti, a bumbiták között meglehetősen elterjedt hiedelem, hogy az európaiak némelyike saját elhunyt rokonaiknak a szelleme. Máté azonban a legtöbb emberrel ellentétben eltökélten kereste a személyéhez tartozó szellemet, és azt, hogy attól cargó-ajándékot kapjon, jeleként apja megbocsátásának. Mindez egy történet elmesélése rendjén bukkant fel, amelyben Máté egy Németországba visszatérő misszionáriustól való búcsúzását mondta el. A misszionáriusnak búcsúajándékkul néhány yamgyökeret és egyéb zöldséget hozott. Az ezt követő interakciót így írta le:

[Rákérdeztem a misszionárius távozási szándékára, és] ő azt mondta, hogy marad. De aztán, amikor megkérdeztem [újra], nem válaszolt, és én leültem. Elment, vett egy tölcsért, és megtöltötte nekem sóval, és akkor megkérdeztem tőle. Azt mondtam: „Azt hiszem, te az apám vagy. Arcodat az apám, Turingi arcának látom, és feleséged olyan, mint anyám, Tinga'wen. Felismerem a hasonlóságot.” Válasz nélkül hagyta. Nem válaszolt, mert megszégyellte magát. Azt mondta: „Vedd a sót és menj! Nem kellett volna idejőnnöd, és ennyit fecsegni.” [nevet]. Most pedig itt láthatod, ideírtam a nevüket a könyvembe.

Máté tehát meg van győződve, hogy apja visszatért halottaiból, mégpedig egy európai misszionáriusban. Ez nyilvánvaló számára abból a csendes magatartásból, amellyel emberünk az ő ételajándékára válaszolt, ahogy elszégyellte magát, amiért aztán Máténak sót adott és arra kérte, hogy hallgasson a dologról.

A valóságban a misszionárius szándéka minden bizonnyal a yamgyöker és zöldség viszonzása volt, de ezt Máté egy eltérő módon értelmezte, mégpedig mint bizalmas kommunikációt. A misszionárius nem válaszolt semmit, amit Máté néma elismerő vallomásként értelmezett, mintha azt mondaná: „Igen, valóban az apád vagyok, ahogy arra rájöttél, de kérlek, senkinek ne mondd el.” A kapott ajándékot Máté a kapcsolat jóindulatúsága jelképes megerősítésének tekintette. Bár a só jelentéktelen ajándék volt, Máté reakciója mégis kiterjedtebb cargó iránti sóvárgását juttatta kifejezésre. Az európaiaktól azért akar anyagi javakat kapni, mert a cargó valójában saját halott apjától jövő ajándék, amely halott rokonának iránta táplált szeretetet jelzi.

A másik férfival, Jánossal készített interjúim is azt mutatják, hogy a cargó sóvárgásnak mély személyes vetületei vannak. Mátétól eltérően, János a maga

korában igen megbecsült vezetője volt közösségének. Mostanra hatvan éves és nyugdíjas. Termetre a bumbiták között alacsonynak számított, de mindmáig igen mozgékony maradt. János is úgy érezte, hogy a cargóhoz való hozzájutásában apja jelenti az utolsó esélyt. De míg Máté a misszionáriusok között kereste apját, addig János magában Istenben ismerte fel apját.

Ezért úgy tekintett Istenre, mint akinek jóindulataként elnyerheti a gazdagság kulcsát jelentő titkos tudást. A bumbita felfogásban helyénvaló az ösatyáktól titkos tudást és mágikus segítséget várni, de ezt János kiterjesztette a cargó képzetére is. Úgy gondolta, hogy ezzel a cargóval igen hatalmas és befolyásos vezetővé válhat közösségében az által, hogy azt szétosztja, ahogy a hagyományos bumbita vezetők hatalmukat disznók és yamgyökér adományozásával építették fel. Akárcsak Máté, János is úgy gondolta, hogy a cargó elnyerése apja jóindulatának végső bizonyása lesz.

Elmesélése szerint Isten vele leginkább álmain keresztül érintkezett. A bumbita felfogásban az álmok valóságos tapasztalásoknak minősülnek, jöllehet egy szellemi birodalomban. Az álmokat ómenekként használták a vadászat vagy szerelmi kapcsolataik döntéseiben. János megosztotta velem az egyik ilyen álmát, amelyet nagyjából két hónappal az interjú előtt látott, és amelyet felvételre rögzítettem. Így hangzik:

Azt álmodtam, hogy bementem egy házba. Bementem, és így leültem. Hálomban hevert körülöttem könyv, pénz, minden. Karnyújtásnyira volt mind-ez tőlem. A ház óriási volt. Hatalmas ház. És vasból volt. A szobák véget nem érően sorakoztak, és én ott ültem a bejárat előtti kerítésnél. Írni nem tudok, de olvasni valamennyire igen, ezért [valaki más] kell írjon [nekem]... De a szellemem [álomban], amikor bementem a házba, én magam írtam mindent, és én magam vettem számba mindent. Írtam, és sorba rendeztem a könyveket... Akkor felkeltem, hogy kijöjjek, és egy hang megszólított: „Nos, végre megjöttél.” – olyan volt, mint egy jel, nemde? Amikor mindent a saját szemeddel láthatsz. [Azt mondta] „Hogy később, amikor visszatérsz, ezen a helyen fogsz ülni. Igen, mindent elrendezel később. Most, hogy mindent láttál, összeírtál és helyre tettél, menj. Később, amikor visszajössz, mindent rendbe teszel, később, nem most.”... Ekkor felébredtem, és mindenre emlékeztem, majd visszaaludtam, és egy hangot hallottam: „Ez az ember,... ő fog ebben a házban lakni, aki mindent ellenőriz és szétoszt az itteni embereknek... Ez az ember király lesz. Király, hogy szétosszon mindent, hogy ellenőrizzen mindent.”

Ebben az álomban János azonosítja magát a raktárok hivatalnokaival, azokkal az emberekkel, akik az ő szemében az anyagi javakat ellenőrzik. Felfogásban a hivatalnokok igen befolyásos emberek, mert a javak fölött elnökölnek. Azt

mondja, hogy Isten őt hivatalnökká tette, hogy megmutassa, hogy az új korszakban valójában „király” lesz, aki az emberek sorsát eligazítja. Álmában a legfőbb tevékenység az írás, amely képesség még mindig az európaiakkal kapcsolódik össze, és amely igen fájó pontja a szülőknek, akik gyermekeiket az iskolában írni tanulni látják. Ebben az álomban János felfedi, hogy azzal az elvárással tekint Istenre, mint aki őt hatalmas vezetővé teszi az által, hogy a cargó szétosztása fölötti hatalmat neki ajándékozza.

A második elmesélt álomnak is hasonló a tartalma, de itt hangsúlyosabbá válik, hogy akárcsak Máté esetében, a fő érzelmi töltet a saját apjával kapcsolatos. Az új korszakban betöltött magas pozíciója csak Isten adományán keresztül valósulhat meg, de ez az Isten János szerint valójában saját apja. Az alábbiakban János gondolatmenetét lépésről lépésre mutatom be, hogy érzékelhető legyen, ahogy a cargóhoz kapcsolódó álom elvezeti őt az apjával való személyes kapcsolat irányába. Ezzel indít:

[Egyik éjjel] bevittem magammal a Bibliát, tüzet raktam, és leheveredtem. Imádkozni kezdtem: „Isten, kérlek mutasd meg most az ajándékom, hol van? Szeretném látni...”

Azt szeretném, hogy te magad mutasd meg, hogy láthassam... szeretném látni az ajándékom.”

Na jó, amikor elaludtam, azonnal oda jutottam. Ember, bementem, ők – egy nagy házba.

Ezen a ponton elbizonytalanodtak a szavai, mert úgy érezte, hogy el kell előlem rejtenie álmának egy részét. Később elmondta, hogy nem egy „nagy ház” volt, amit látott, hanem egy temető. A halottak a cargó fölött örködtek a temetőben. Elmondása szerint azért érezte úgy, hogy erről nem beszélhet előttem, mert félt, hogy „cargó-kultusszal” lesz megvádolható. Azt mondta, hogy ő nem „cargó- imádó”, hanem „jó ember”, és az álom részleteit nem ő fundálta ki, hanem Isten maga jelenítette azt meg számára. Azt szeretné, ha komolyan venném, és nem írnám le őt azzal, hogy cargó-kultuszt gyakorol. Amit mond, az számára igen fontos:

Feltettek egy Hong Kongból származó terítőt. Felakasztották az ajtóra, és így csüngött alá. Amikor odamentem, és felemeltem a terítőt, amikor felhúztam – Elnézést! Óriási-óriási dobozok, mind több és több, emelkedtek fel az égbe. Sok-sok doboz... Csak egyetlen dobozban is olyan sok minden lehetett. Két vagy háromban pedig még sokkal több. Én meg csak bámultam utánuk, így né. Amikor lenéztem, a dobozokon gombákat láttam nőni, és azt gondoltam: „Ezek még jók, de talán némely közülük már megrothadt. Minden megrothadt, ezért nőnek rajtuk gombák.”... A felső dobozokból

náhányat ellenőriztem, és még jók voltak. Tudod, egyre csak emelkedtek és emelkedtek, és amikor felnéztem a felsőkre azt gondoltam: „Hé, remélem, hogy nem zuhan vissza egy doboz, és töri be a fejem.” Ezért rátettem a lábam az egyik dobozra, és elkezdtem mászni fennebb és fennebb, és aztán beleébredtem, és ott feküdtem az ágyamban. És akkor mit tettem? Egyre csak sírtam és sírtam az ajándék fölött, amelyet Isten megmutatott nekem.

Az álom jól mutatja a cargóhoz kapcsolódó látomások félelemtelítettségét. A cargó itt az ősök felügyelete alatt állott, mivel a helyszín nem a „ház”, hanem a temető, ahogy később azt felfedte. Ahogy a bumbiták halottakkal kapcsolatos álmaiban gyakran történik, itt is megjelenik a rothadás és bomlás képe, és egy félelemérzés, amely ebben az esetben a lezuhanó doboztól való félelemben tárgyiasul. De ellentétben a legtöbb halottakról szóló álommal, János ezeket a képeket úgy magyarázza, hogy azokban a kellemetlenség nem jelenik meg. Értelmezésében a szétbomlás Istennek azon szavait igazolja, amely szerint olyan bőséges lesz a cargó, hogy egy része használatlanul megrothad. Ugyanakkor a veszélyt ki tudja kerülni azzal, hogy sikerül felmásznia a dobozokon. Jánosnak az álma fölött érzett eufóriája jól mutatja a cargó iránti érzelmi töltetet. A cargó olyan „ajándék”, amelynek igen mély értelme van.

Ahogy tovább halad az elbeszélés, János a cargó képét összekapcsolja gyerekkori emlékeivel az apja nemzedékének bőséges terméseiről. A bumbita társadalomban a férfiaság legnagyobb megvalósítása az, ha valaki hatalmas mennyiségű yamgyökeret képes termeszteni. Így folytatja:

[Őseink] a yamgyökerekkel hatalmas tartályokat töltöttek meg... Táncoltunk, aztán odaadtuk [csere-társainknak]. Most pedig láttam ezt a képet [a cargót álomban], és épp olyan volt, mint amit korábban szoktak tenni, amit [apáink] cselekedtek. Csak emelkedett és emelkedett. Óriási halom étel köröskörül, amit szétosztanak. Isten ezt mutatta meg nekem. Az ajándék el van rejtve.

..

Itt felváltva használja az apák korának képét a felhalmozott ételről és saját álmanak cargó-bőségét. Arról beszél, hogy az ételdombok egyre csak „emelkednek és emelkednek”, amivel a gyerek óriási ételhalmok előtti izgalmát idézi. Ez összekapcsolódik azzal a félelemmel, amelyet álmban akkor élt át, amikor a halottak által ellenőrzött bőség (az „ajándék”) valódi méreteit felismerte. Tehát a cargóhoz kapcsolódó álomban átélt érzés nem volt ismeretlen számára, emlékeztette arra, amikor az idősebbek a cserére szánt ételeket összegyűjtötték. Ezzel János felismerhetővé teszi azt a számára jelképes kapcsolatot, amely álmaiban az ősök és fiatalkori emlékeiben az idős felnőttek alakja között áll.

Ezek után János azonnal visszatér annak a jelentőségére, hogy láthatta az ajándékot.

Az ajándék, amelyet [Isten] megmutatott nekem, az ittlévő ajándék, mind valóra fog válni. Te is látni fogod, és én vele örvendek. Minden gondolatom csak e körül forog. Nem tudok tőle szabadulni. Semmi másra nem tudok gondolni, csak arra, amit Isten megmutatott nekem. Így gondolok rá. Ha egy ember nem jó, ha bűnben él, és Istenhez imádkozva kér valamit, akkor Isten nem fogja meghallgatni. Esély sincs rá. Mert ezek a dolgok, a bűn, ott vannak. Elzárják az Istenhez vezető utat... Hogyan adhatja hát Isten tudodra a dolgot?... Ha szent ember vagy, szabad, és Istennel együtt jársz, meghallgat, és válaszolni fog neked. Meg fogod látni Istent.

Ezen a ponton János a cargó elragadó képétől eljut a hatalmas elődök iránti tiszteletteljes félelemig, végül pedig ahhoz az érveléshez, amely szerint a cargó látása az ő Isten előtti igaz voltát igazolja. Nem marad más hátra, mint innen eljutni saját apjához. És valóban ez történik elbeszélése folytatásaként:

Egy jó ember meglátja itt [Istent]. Istent, akit ismerek, a keresztények Istenét. Az én Istenem, ha egyszer keresztény vagyok, akkor a keresztény Isten. Most meghalt, és én most megláttam őt. Most tudom. Vége van. [nevet] Elnézést, hogy így beszélek, akkor a boldogság kiárad majd! Ő el fog jönni. Az én Istenem ... [érzelmi felindultságát, sírását nevetéssel palástolja. Szünetet tart.]

S. L: Azt mondta, hogy látta Istent, hogyan néz ki?

Az én Istenem? Egy hatalmas ember, egy hatalmas ember. Korábban alacsony volt, de most, hogy elment, hatalmas emberré lett. Boldogság. Vele örülök. Igaz, hogyha korábban nem lett volna kereszténnyé, akkor elmenve elveszett volna... De halála előtt már keresztény volt. Úgyhogy ő most ott van. Gondot visel rám, velem van. Ő már keresztény volt. Most pedig mindent megmutatott nekem. Hogy ki ő? Isten az apa.

Ahogy egyre inkább belebonyolódik mondanivalójába, a bűnösöknek titkokat kijelentő Istenről adott leírása mindinkább az apja emlékére való ábrándozássá válik. Egy alacsony emberről beszél, aki mostanra nagynak tetszik számára, aki gondot visel rá, és mindenekelőtt valakiről, aki megmutatta neki az ősök ellenőrzése alatt álló pazar gazdagságot. János a felismerés rabja lett, hogy az ő számára apja/Isten egy különleges helyet készített az eljövendő új korszakban, amelyben ő lesz az új vezető.

János kereszténysége tehát a cargó iránti elkötelezettség és a halottakkal való újraegyesülésbe vetett hiten túl visszafele, a saját apjával való személyes

viszony szintjén is kifejti a maga hatását. János Istene saját apja, a cargó pedig a tőle jövő megerősítő jel. Meggyőződésévé vált, hogy keresztényi mivolta biztosítja számára ezt a cargót.

A bumbiták számára a keresztény tanítás azt az üzenetet hordozza, hogy az ősök jó akaratúak irántuk, és a végidő átalakulásaiban, Krisztus visszatérésével együtt ez a jóakarát kézzelfoghatóvá válik számukra. Apjával kapcsolatos összegző megjegyzéseiben János nem kevés szónokisággal fejezi ki a cargó elnyerésének, Isten ismeretének és látásának személyes jelentőségét. Suttogva, könnyeivel küszködve mondja:

Most is [életemben] épp olyan vagyok, mint voltam korábban. De álmaimban mindent megkapok, igen. Az élet megy tovább, amíg Jézus eljön. Akkor viszont megkapom, ismerni fogom őt, és látni fogom. Az ő gondolatait. Az ő szándékát. Apám szemeit: én és ő. Az apa Istennek szemeit, ismerni fogom.

Jóllehet e történetek magukon viselik két igen eltérő személyiség lenyomatát, mégis mindkettő egy olyan reménységnek ad hangot, amely széles körben ismert a Pápua Új-Guinea térségének cargó gondolatiságában. Ennek szívében az a remény áll, hogy a világ egészen átalakul a halottak szellemével megújított viszony által. E narratívák azt sugallják, hogy amikor a bumbiták saját jövőjükről gondolkodnak, legyen az saját személyes jövőjük vagy a közösség világszínvonalú szerepének latolgatása, mindezt egy nagyon közvetlen, családi gondolkörben teszik, szülői alakokkal (szellemek), akik megosztanak vagy visszatartanak ajándékokat. E gondolkodásmód lehetőséget kínál számukra arra, hogy a gyarmati megszállás tapasztalatainak zavaró és megoldhatatlannak látszó nehézségeivel a szeretet és gondoskodás sokkal személyesebb és ismerősebb szintjére való lefordítás által tudjanak szembenézni.

Máté és János története jól szemlélteti azt, hogy Pápua Új-Guineában a cargó miként tud az egyének számára jelentést és létértelmet hordozó formát ölteni. Bár veszélyes két esetből széleskörű általánosításokat tenni, történeteik mégis a cargónak olyan személyes vonatkozásaira mutatnak rá, amelyekre a legtöbb antropológiai értelmezés nem fektetett megfelelő hangsúlyt. Ahhoz, hogy a vallási élményről teljesebb megértést nyerjünk, megfelelően oda kell figyelni arra, amit az egyéni hívő mond saját hitének a saját életében betöltött jelentőségéről. A cargó-követők esetében látható, hogy itt messze többről van szó, mint első látásra tűnik. Nem egyszerűen annyi, hogy a bumbiták valamiféle szokatlan megoldást találtak változó világuk értelmezésére, hanem arról az erőfeszítésről is, amellyel a változásokat személyes identitásuk szintjén megpróbálják integrálni.

LAUDÁCIÓ

dr. Gaal György tiszteletbeli professzorrá-avatásának ünnepségén,
Kolozsvár, 2006. november 11-én

Kedves Keresztény testvéreim! Nekem jutott az a megtisztelő feladat, hogy tanítványként Gaal György professzor úr munkásságát méltassam. Nem tudom aposztázia-e hogy unitáriusként felettébb sűrűn hívtam segítségül a professzor urat soha el nem hagyó műzsákat, hogy laudációm írásakor tollam vezessék. Az invokációra már csak azért is szükségem volt, merthogy Gaal György professzor úr a *Műzsák és erények jegyében* született 1948. február 16-án, és *Fiatal Szívvel, Reménnyel* és tudóshoz méltó elkötelezettséggel vállalta 1985 óta a teológus nemzedékek okítását.

A Professzor úr most elégtelen minősítést kanyarítana leckekönyvembe, mert elfelejtettem az osztják, votják és cseremisz jövevényszavakat és az ómagyar kor magánhangzó-rendszerének zöngés vagy zöngételen hasonulására sem emlékszem, de azt nem felejtettem, hogy itt a Bocskay téren, a Postakert és Bel-Magyar utca metszéspontján minden hétfőn reggel magyar órát tartott Gaal György professzor úr. *Tenger és alkony ég között* lebegtünk a magyar órákon, fülünk volt hallásra és szemünk a látásra; köszönjük, hogy *Tört kövön és porladó kereszten*, a *Pusztuló múlt és fájó jelen* értékeit megszerettette velünk. Há-lásak vagyunk a Professzor úrnak, hogy *Kalauzunk* volt, hogy térképet, iránytűt adott művelődéstörténetünk és múltunk megismeréséhez. Köszönjük Professzor úr, hogy *A magyarok utcájában* gondoskodott arról, hogy *Brassai Sámuel és az unitárius kollégium* gyűjtotta szövétnak régi fényében ragyogjon, hogy világítson és utat mutasson a mindenkori *Berde Áronoknak a természettudományoktól a közgazdaságtig*, hogy újra felfedezhessük az *Egyetemet a Farkas utcában*, és a *Házat a Főtér sarkán*.

A Professzor úrnak erőt, egészséget kívánunk, és további köteteket, tanulmányokat, hogy tollával, tudásával szolgálja nemzeti és egyetemes önismeretünket.

Tisztelettel kérem a Protestáns Teológiai Intézet tiszteletbeli professzora cím odaítéléséről szóló oklevelet dr. Gaal György tanár testvérünknek átadni.

KOVÁCS SÁNDOR